

**Posudek diplomové práce Bc. Petry Čechové *Problematika aspektu v italských pasivních konstrukcích na pozadí češtiny*, Ústav románských studií FFUK, ak. r. 2017/2018**

Petra Čechová si pro svou diplomovou práci zvolila velmi zajímavé a nosné téma: rozhodla se zkoumat aspekt ve dvou jazycích, které touto kategorií disponují, ale každý ji vyjadřuje odlišným způsobem. Problematikou aspektu v češtině a italštině se už dříve zabývala zejména prof. Hamplová a věnovala jí dokonce samostatnou publikaci (*K problematice vidovosti v italštině*. Praha: Karolinum 1994); toto téma je ovšem natolik zásadní, že se ho chtě nechtě musí dotknout každý odborný článek i každá kvalifikační práce, která se zabývá slovesem, resp. predikátem v česko-italské kontrastivní perspektivě. Problematika aspektu je však zároveň velice komplexní, o čemž svědčí i dosti nejednotná terminologie v různých jazycích. Tato kategorie je do značné míry spjata s kategorií času, ke svému vyjádření může využívat prostředků slovotvorných i gramatických a tyto prostředky bývají v různých jazycích odlišné, ba co víc, odlišné je dokonce i chápání kategorie aspektu jako takové. Proto je nesmírně záslužné, že se diplomantka v teoretické části pokusila – a dlužno říci, že velmi úspěšně – vnést do panujícího terminologického chaosu trochu světla a ukázat, v čem si pojetí aspektu v češtině a italštině (případně v dalších jazycích, často je zmiňována zejména angličtina) odpovídá, a v čem se naopak výrazně liší. Pro ilustraci stručně zmiňme členění teoretické části práce: po Úvodu následuje první kapitola věnovaná problematice aspektuálnosti obecně: v jednotlivých podkapitolách se vyjasňuje nejednotná terminologie, vymezují se kategorie času a gramatického aspektu (perfektivnost vs. imperfektivnost), rozebírají se různá pojetí aspektu lexikálního, hovoří se o teličnosti a ateličnosti, o aspektuálních a situačních třídách. Velkou pozornost zde autorka věnuje vzájemné provázanosti gramatického a lexikálního aspektu a zabývá se i příznakovostí a nepříznakovostí aspektu gramatického. Druhá kapitola shrnuje pojetí aspektu v italštině, odlišuje *aspetto verbale* od tzv. *azione verbale* a zaměřuje se také na aspektuální hodnoty italských časů. Třetí kapitola je věnována aspektuálnosti v češtině (vidu a způsobu slovesného děje) a čtvrtá kapitola shrnuje rozdíly mezi italským a českým pojetím. Teoretickou část potom uzavírá kapitola o opisném pasivu, která je přechodem k aplikační části studie.

Široký záběr teoretické části práce, která pojednává o aspektualitě obecně, vhodně připravuje půdu pro část praktickou, jež se vydává – dovolím si říci – do poměrně neprobádaných končin: diplomantka zde na korpusových datech zkoumá, jakým způsobem je aspekt vyjádřen v českých a italských pasivních konstrukcích. Zúžením pole bádání na tento typ konstrukcí se ovšem problematika nezjednodušuje, ba právě naopak: výsledný aspektuální charakter pasiva vzniká složitou souhrou aspektuálních charakteristik významového slovesa a času a typu (v italštině) použitého pomocného slovesa. Autorka nejprve pro srovnání analyzuje z hlediska vidu české pasivní konstrukce a teprve potom přistupuje k analýze italských konstrukcí a jejich českých překladů; vzhledem k již zmíněnému prolínání kategorií času a aspektu v italštině analyzuje vzorky pasivních konstrukcí v jednotlivých časech a zároveň zohledňuje použité pomocné sloveso (*essere/venire*). Výsledky, přehledně shrnuté v tabulkách a grafech, potvrzují některé předpoklady uvedené v teoretické části práce (např. menší počet italských konstrukcí přeložených do češtiny s použitím dokonavého slovesa v přítomnosti než v perfektu či futuru), jiné však do jisté míry zpochybňují (neutralizace aspektuální opozice pomocných sloves *essere* a *venire* v imperfektu), a třebaže mají spíše orientační charakter, neboť výzkum byl proveden na omezeném množství (navíc poměrně specifických) dat paralelního korpusu InterCorp, jsou vzhledem k průkopnickému charakteru této korpusové studie velmi cenné a inspirují k dalšímu, detailnějšímu zkoumání problematiky na rozsáhlejších datech.

Z výše uvedeného je zřejmé, že považuji diplomovou práci Petry Čechové za výjimečně zdařilou. Kromě suverénního zvládnutí teorie, složité terminologie i práce s velkým množstvím pramenů a víceméně bezchybné interpretace korpusových dat je třeba vyzdvihnout

i samostatný přístup diplomantky, od volby tématu až po práci s InterCorpem. Velmi vysoká je i jazyková úroveň práce, snad až na několik málo uspěchaných formulací v praktické části.

Následující poznámky tudíž nejsou výtkami, nýbrž podněty k diskusi a dalšímu rozvíjení tématu nejen u obhajoby:

1) Na s. 12 se mi příklad z Comrieho „Postál tam dlouho“ zdá nesprávný: perfektivum „postát“ vyjadřuje (dle SSČ i SSJČ) pouze krátké trvání, s adverbem „dlouho“ je tedy neslučitelné. Daný příklad by ovšem šlo modifikovat následovně: „Stál tam chvíli/Postál tam chvíli“.

2) Na s. 30 se domnívám, že v příkladech (5) a (6) není opozice durativní/nedurativní způsobena pouze negací, nýbrž také použitím imperfekta (*Non distoglieva lo sguardo dal cielo*).

3) Na s. 36 by bylo u způsobu slovesného děje vhodné ještě podotknout, že na rozdíl od vidu nevznikají v jeho rámci binární opozice (vidové dvojice).

4) Na s. 46 se v souvislosti s tím, že atelická slovesa jsou v češtině vždy nedokonavá, kdežto v italštině mohou být v imperfektu i perfektu, píše: „[...] sledovat tento překlad by mělo smysl pouze ve chvíli, kdy se nepřekládá sloveso atelické.“ Otázkou ovšem je, zda *dormire* v perfektním tvaru (*ha dormito*) lze stále ještě považovat za atelické: v češtině bude v každém případě ve většině kontextů přeloženo telickým *vyspal se* apod. Rovněž si kladu otázku, zda je pravda, že se atelická slovesa se v pasivu téměř nevyskytují. To nepochybně platí pro skupinu sloves stavových, přítomnost jiných atelických sloves v pasivu bych ovšem nevylučovala.

5) S. 46: „Spolehnout se tak musíme spíše na alespoň přibližnou korelaci dokonavých sloves s imperfektivními italskými časy a nedokonavými slovesy s perfektivními časy.“ Není to obráceně?

6) Nemá být na s. 53, kde se popisuje způsob práce s InterCorpem, ve větě „Analyzovali jsme tudíž texty, které byly *do češtiny* přeloženy z různých jazyků“ místo „do češtiny“ spíš „do italštiny“? Navíc mám k použití celého jádra InterCorpu bez omezení na originální texty malou výhradu: rozumím autorčině argumentaci, že originálních textů není v korpusu pro analýzu dostatečné množství, přesto bych ale pro orientační zjištění vidových charakteristik zejména v češtině raději použila korpus originálních textů, neboť v překladu mohou být některé skutečnosti vlivem originálu zkresleny (např. pravděpodobný vyšší výskyt pasivních konstrukcí v překladech z jazyků, kde se trpného rodu užívá hojněji než v originálních českých textech, které v mnoha případech upřednostňuje aktivum či zvrtné pasivum). Autorka si je nicméně tohoto problému dobře vědoma a opakovaně ho zmiňuje, mj. i v Závěru. Na druhé straně se domnívám, že na striktně vidové charakteristiky pasivních konstrukcí by ani takto zvolený subkorpus neměl mít zásadní vliv.

7) Na s. 56 autorka uvádí výsledky analýzy pasivních konstrukcí v češtině a pozastavuje se nad masivní převahou perfektiv. Získané výsledky mluví podle mého názoru ve prospěch tvrzení, že opisné pasivum se užívá spíše u sloves dokonavých, zatímco u nedokonavých se dává přednost pasivu zvrtnému (tento poměrně rozšířený názor ovšem kritizuje Štícha, např. ve své *Akademické gramatice* /s. 621/). Zvrtné pasivum je vývojově starší, kdežto pasivum opisné (s nedokonavými slovesy) vzniklo později jako prostředek literárního jazyka pod vlivem pasiva latinského (snad proto je dodnes místy stále pocíťováno jako knižní). Zajímavé je, že autoři *Historické mluvnice češtiny* (Lamprecht, Šlosar, Bauer, s. 199) považují za skutečné opisné pasivum pouze pasivum dějové, tedy pasivum s nedokonavými slovesy, kdežto konstrukce se slovesy dokonavými označují za „spojení jmenného tvaru deverbálního adjektiva se sponou, která mají význam rezultativní“ a upozorňují, že taková spojení se na rozdíl od pasiva opisného běžně vyskytují i v jiných slovanských jazycích.

8) Na s. 59 se hovoří o ruční filtraci vzorku a odstranění, mezi jiným, verbonominálních konstrukcí. Stavově chápané pasivum je skutečně obtížné odlišit od verbonominálních konstrukcí se sponou (navíc se domnívám, že zde existuje plynulý přechod od jednoho ke druhému, srov. předchozí poznámku), nicméně při zběžném pohledu na data obsažená v příloze bych při tomto filtrování byla důslednější: je-li *ero spaventata* považováno za verbonominální konstrukci, bylo by vhodné za ni považovat i případy jako *era proibito*, *era riservato*, *era distratto* apod. Je velmi pravděpodobné, že takovým vyfiltrováním by se změnily i některé výsledky, zejména v imperfektu – je možné, že i se slovesem *essere* (v imperfektu) by potom v překladu převládala nedokonavá slovesa.

9) Na s. 60 bych v tabulkách 3 a 4 uvítala explicitnější upozornění (přímo v tabulkách), že se zde usouvztažňují časy italských pasivních konstrukcí s videm významového slovesa v českých překladech: při detailnějším zkoumání je to pochopitelně zřejmé, ale na první pohled tabulky působí poněkud matoucím dojmem.

10) Na s. 62 se diplomantka zmiňuje o tom, že žádná z gramatik se nezabývá vidovými charakteristikami (v italštině) kondicionálu, konjunktivu či infinitivu. To je zajímavý problém: v případě konjunktivu se sice domnívám, že zde nebude žádný významný rozdíl oproti analogickým tvarům indikativu (přezentu, imperfekta atd.), u kondicionálu by to ovšem mohlo být složitější a možná by stálo za to situaci (např. v rámci nějakého dalšího bádání) blíže prozkoumat.

11) Příklad (3) na s. 76 (*Ogni volta il risultato era che veniva punita perché dei funzionari statali.../ Pokaždé za to byla potrestána, protože státní úředníci...*) mě přivádí na myšlenku, že by bylo vhodné jednotlivé konkordance v minulých časech analyzovat detailněji (a výsledky kvantifikovat) z hlediska aspektuálních odlišností mezi italštinou a češtinou, povětšinou popsanych v teoretické části práce, a více se zaměřit na propojení aspektu a *Aktionsartu*. Ve zmíněném, poměrně typickém příkladu (obdobný příklad uvádí Hamplová v *Mluvnici italštiny* na s. 194-195) jde o opakovaný děj, v italštině vyjádřovaný imperfektem, a v češtině dokonavým slovesem. Podobně by bylo zajímavé určit, nakolik jsou celkové výsledky ovlivněny rozdíly v chápání perfektivnosti (teličnost, časová ohraničenost) v češtině a italštině, o nichž se autorka zmiňuje na řadě stran i v Závěru.

Jak již bylo řečeno výše, diplomová práce Petry Čechové je v mnoha ohledech zcela mimořádná, zaslouží si veskrze kladné hodnocení a je mi ctí doporučit ji k obhajobě. Navrhuji klasifikovat ji jako *výbornou*.

V Praze dne 27. 8. 2018

PhDr. Zora Obstová, Ph.D.  
vedoucí diplomové práce

